

Ką gali vienas žmogus?

*Kiekvienas žmogus yra vertas tiek,
kiek vertas tikslas, kurio jis siekia.
Markas Aurelijus*

Jau nuo seno žmonės bandė suprasti, kokia individualumo reikšmė pasaulio bendruomenei. Bėgant laikui tapo aišku, kad savo poelgiais asmenybė formuoja visuomenės darnumą. Kalbėdamas apie asmens galimybes ir pareigas prancūzų filosofas Ž. P. Sartras teigė, kad kiekvienas yra priverstas pats apibrėžti savo egzistenciją. Kitaip tariant, žmogus, suvokdamas savo būties prasmę, privalo saugoti iškeliamas vertybes ir jas puoselėti. Akivaizdžiai kyla klausimas, ką gali pakeisti vienas asmuo, kai siekia prisidėti prie visuomenės laimės kūrimo arba palieka istorinį pėdsaką?

Pirmiausia, altruistiška asmenybė suvokia individualumo galią, todėl prisideda prie sociumo laimės kūrimo. Empatija ir rūpestis dėl aplinkinių laikytas vertybe nuo seniausių laikų. Štai jau Antikoje žmonių moraliniu kompasu tapo istorija apie Prometėją, pasiryžusį aukotis dėl visuomenės gerovės ir sulaukusį bausmės. Džiugu, kad šio didvyrio iškeltos dorybės nebuvo pamirštos ir realizmo laikotarpiu. Tuo metu žmonės bandė suvokti, ką sugeba individas ir kokių tikslų siekia. Štai lyrinės psichologinės novelės pradininkas J. Biliūnas itin vertino asmenybės individualumą ir jos pasirinkimą aukotis dėl aplinkinių džiaugsmo. Apie tai jis sukūrė alegorinį apsakymą „Laimės žiburys“, kuriame aprašomi altruistiški žmonės, pasiryžę prisidėti prie visuotinės laimės kūrimo. Kalno viršūnėje atsirado stebuklingas žiburys, kėlęs nuostabą. Išmintingas senolis paaiškino, kad palietus jį sociumas taps laimingas ir darnus, tačiau tai padariusi arba nukritusi asmenybė* pavirs akmeniu ir paaukos gyvybę. Bendruomenė ėmė vengti paslaptingojo kalno, tačiau atsirado asmenų, nepabūgusių jį pasiekti. Žuvo daug žmonių, tačiau kiekvieno iš jų auka nebuvo beprasmė – kūnai tapo akmenimis ir suformavo kalną, leidusį įgyvendinti tikslą. J. Biliūnas rašo: „Ir rados stebuklas!“, nes prometėjišką žygdarbį laikė moraliu, nekasdieniu poelgiu. Šio kūrinio pagrindinė mintis akivaizdi – žmogus laimingas tada, kai laimingi kiti. Kyla klausimas, ar XXI a. kilnioms asmenybėms vis dar aktualu padėti kuriant pasaulio bendruomenės gerovę? Atsakymas teigiamas, nes sąmoningi žmonės stengiasi išvengti moralinio nuosmukio ir aplinkinių laimę kelia ant vertybių Olimpo. Verta paminėti Vytauto V. Landsbergio straipsnį „Mėnuliai, šviečiantys DELFI“, kuriame autorius teigia, kad rūpestis visuomenei turi būti ugdomas nuo pat vaikystės. Jis mano, kad egzistuoja du žmonių tipai – vieni primena saulę ir skleidžia meilę patys, o kiti panašūs į Mėnulį ir ją sugeria. Publicistas įsitikinęs, kad mylimas vaikas užauga, tampa „saule“ ir pradeda spręsti socialines problemas. Yra vilties, kad tokiomis asmenybėmis virs viso pasaulio bendruomenė, o ne vienas žmogus. Vadinasi, kiekvienas asmuo yra reikšmingas, jei nusprendžia prisidėti prie visuotinės laimės kūrimo.

Be to, humaniškas žmogus kovoja su dehumanizacija ir palieka istorinį liudijimą ateities kartoms. Saugoti humanizmą dažnai priverčia istorinės aplinkybės. Štai Antrojo pasaulinio karo metu Lietuva išgyveno nacistinę okupaciją, kurios metu buvo kalinami intelektualai. Kiekvienas išsilavinęs ir protingas žmogus tausoją žmoniškumą ir kritikavo totalitarizmą, todėl kėlė grėsmę režimui. Vienas iš jų buvo Vilniaus universiteto dėstytojas Balys Sruoga, todėl 1943 m. buvo išvežtas į Štuthof'o koncentracijos stovyklą. Lageryje vykstantis nužmogėjimas šiam humanistui kėlė siaubą. Kalbėdamas apie asmens ir absurdo santykį filosofas F. Nyčė teigė: „Kas turi kam gyventi, išters bet kokį kaip.“ Panašiai mąstė ir B. Sruoga, todėl tikslą paskleisti žinią apie lagerio chaosą saugojo savyje iki pat išsivadavimo. Grįžęs į Lietuvą parašė memuarinę knygą „Dievų miškas“, kur aprašomi žiaurūs prižiūrėtojai ir sužvėrėję kaliniai. Kūrinys pradedamas ironiška įžvalga: baroko kultūra garsėjusi Vokietija pavadinama „barakine“. B. Sruoga rašė ironiškai, nes tai lageryje neleido pasiduoti ir jausti beprasmiško gailėsčio. Aprašyti tikslo gyventi ir savivertės netekę individai, „klipatų klipatos“, kuriems viskas „vis tiek pat“. Šie išniekinti žmonės nebekovojo, todėl mirtis lageryje nebeteko prasmės. „Dievų miškas“ buvo B. Sruogos žinutė pasauliui apie vykstantį nužmogėjimą, kuri sukrėtė ir privertė susimąstyti. Savaime kyla klausimas, ar šiuolaikinis humanistas kovoja su absurdiška realybe, kai siekia palikti istorinį liudijimą? Nors pasikeitė istorinės sąlygos, grėsmę kelti pradėjo terorizmas ir sociumui būdingas hamletiškas neryžtingumas. Apie šią problemą kalba filosofas Arvydas Šliogeris straipsnyje „Turime galimybę visuotinai vykdomame dehumanizacijos procese nedalyvauti*“. Mąstytojas teigia, kad pasaulis virsta „totalitarine pragmatizmo karalyste“, nes XXI a. individas nebesigilina į filosofiją. Jis prisimena terorizmo išpuolius Prancūzijoje, kurie nesulaukė atoveiksmio. A. Šliogeris

sako, kad šiuolaikiniai žmonės geba tik dejuoti ir uždegti žvakę: „Žvakele tas Europos pilietiškumas prasideda, žvakele ir baigiasi.“ Yra vilties, kad žmonės priims filosofo kritiką, o ateities kartos suvoks neutralumo pasekmes kovoje su blogiu. Taigi, žmogiška asmenybė, saugodama humanizmą, palieka istorinį pėdsaką.

Apibendrinamas noriu pasakyti, kad individualumas yra nenuginčijama vertybė, padedanti sociumui gyventi moraliai. Kartais žmogus savo esybę išnaudoja padėdamas kurti visuotinę laimę, o kartais paskleisdamas žinią apie neteisybę. Teisus buvo Ž. P. Sartras, teigdamas, kad asmenybės pareiga apibrėžti savo egzistenciją. Turėdamas kilnų siekį asmuo taip pat tampa kilnus ir įprasmina būtį.